

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ЛКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 7, 2017

УДК 330.3

Н. В. Пескова,

*головний спеціаліст-економіст управління аналізу даних статистики виробництва та послуг
Головного управління статистики у Дніпропетровській області*

О. В. Дзяд,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

ІННОВАЦІЙНА КОМПОНЕНТА ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ В УКРАЇНІ

N. V. Pieskova,

*The main specialist-economist of the management of analysis of statistical data of production
and services of the Main Department of Statistics in the Dnipropetrovsk region*

O. V. Dzyad,

*Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of international finance,
Oles Honchar Dnipro National University*

THE INNOVATIVE COMPONENT OF THE KNOWLEDGE ECONOMY IN UKRAINE

Розглянуто фінансування інноваційної діяльності України у 2010–2015 роках. Розраховано питому вагу витрат державного бюджету на інноваційну діяльність в структурі ВВП України. Обґрунтовано важливість інноваційної компоненти економіки знань в Україні.

The financing of innovation activity of Ukraine in 2010-2015 years is considered. The specific gravity of the state budget on innovative activity in the structure of Ukraine's GDP is counted. The importance of the innovative component of the knowledge economy in Ukraine is substantiated.

Ключові слова: економіка знань, інноваційна діяльність, інноваційна активність підприємств, фінансування інновацій, інновації.

Keywords: knowledge economy, innovation activity, innovation activity of enterprises, financing of innovation, innovation.

Постановка проблеми. Одним з головних пріоритетів економічного розвитку України виступає побудова конкурентоспроможної, заснованої на знаннях економіки. Елементами сучасної економіки знань будь-якої країни виступають: НДДКР та інновації, доступна, якісна і безперервна освіта населення на основі нових наукових знань, інформаційно-комунікаційні технології.

Безумовними лідерами в створенні економічного багатства постають країни, у ВВП яких переважають знаннямісткі види економічної діяльності. ОЕСР ранжує країни світу за рівнем вкладених інвестицій в інтелектуальний капітал, причому, до першої десятки потрапили: США, Швейцарія, Швеція, Ірландія, Канада, Бельгія, Великобританія, Південна Корея. Основними ознаками їх економіки знань були наступні: підвищення знаньмісткості ВВП, зростання питомої ваги нематеріальних активів, зростання в структурі капіталу передових міжнародних компаній, частки витрат на НДДКР, зростання інвестицій на охорону здоров'я, освіту, науку та інше.

Треба відмітити, що побудова в Україні економіки, яка базується на виробничому використанні знань, інформації та технологій неможлива без приведення у відповідність до інноваційних вимог таких елементів системи, як: інтелектуальний потенціал суспільства, формування вертикалі «наука – освіта – технологія – інновація – виробництво»; організаційно-інституційний режим; система структурних пріоритетів; система соціалізації і освіти; середовища інновацій; фінансові засади діяльності; адаптація до інноваційних перетворень у зовнішньому контексті [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням становлення економіки знань та її складовим елементам присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Даною проблематикою займалися відомі зарубіжні економісти Ф. Хаск, Й. Шумпетер, Ф. Махлуп, П. Агійон, Б. Санто, Р. Солоу. Серед російських вчених найбільш змістовні праці в досліджуваній сфері належать В. Іноземцеву, В. Макарову, В. Данилову, Г. Кошевій. Серед вітчизняних науковців та практиків треба відмітити роботи Ю. Бажала, В. Геєця, Л. Мусіної, Є. Савельєва, В. Семиноженка, Л. Федулової, А. Гриньова, Ю. Каховича, в яких розглядаються теоретичні аспекти знаннєвого ресурсу, аналізуються перехідні процеси, розглядаються перспективи для України, визначається роль інноваційної політики держави у формуванні економіки знань [4, 6].

Метою дослідження є аналіз інноваційної компоненти економіки знань та визначення шляхів підвищення ефективності інноваційної діяльності в Україні. У процесі дослідження автори використали теретичні (аналіз, порівняння, узагальнення) та емпіричні методи (спостереження, аналіз документів).

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Під «економікою знання», або «економікою, яка заснована на знаннях», розуміють такий тип економіки, в якому знання відіграють вирішальну роль. У такому значенні термін було популяризовано П. Друкером.

На думку авторів статті економіка, заснована на знаннях – це економіка, яка за для забезпечення своєї конкурентоспроможності, розповсюджує та використовує знання у вигляді високотехнологічних товарів та послуг.

Треба відмітити, що в основі економіки знань лежить інформація, її виробництво, обробка, розповсюдження, а також інформаційно-комунікаційні системи, простір і можливості Інтернету у здійсненні підприємницької діяльності. В такій економіці підприємства, які не спираються на нові знання та інновації, стають нежиттєспроможними, оскільки не відповідають новим умовам. Виникає потреба трансформації сфер матеріального виробництва, набуття ними інноваційних характеристик під впливом знань.

Останнім часом усе більше говорять про інноваційну економіку, високі технології як основу розвитку цивілізації, суспільство знань, інформаційне суспільство. У свою ж чергу до головних функцій держави в регулюванні економіки знань відносять: вибір національних пріоритетів розвитку; створення сприятливих умов для найефективнішого розвитку та використання наявного інтелектуального потенціалу країни [5].

Ще у 2000 році був проголошений перехід економіки України на інноваційну модель розвитку, як головний та визначальний пріоритет розвитку країни. Проте на практиці цього не відбулося через відсутність системного державного управління наукою та інноваційною сферою. Через незадовільне фінансування продовжується деградація наукового потенціалу України, зведено нанівець програмно-цільовий метод вирішення найважливіших науко технологічних проблем і пов'язану з ним конкурсну систему визначення їх виконавців, структура української економіки все більше стає низько технологічною, енергетично витратною.

Інноваційне законодавство України налічує близько 200 документів, зокрема: норми Конституції України, Господарського кодексу, закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та ін. Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність», під інноваційною розуміють діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. До самих же інновацій, згідно з цим же законом, відносять новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» визначено наступні принципи державної інноваційної політики: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційної діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності [2].

Стратегічними напрямками інноваційної діяльності на 2011-2021 роки згідно з Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначені наступні:

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [3].

Відповідно до офіційних даних Державної служби статистики України, протягом 2010-2015 років спостерігались наступні тенденції в інноваційній активності країни:

- збільшилась частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, з 13,8% до 16,1% відповідно за період з 2010 по 2014 рік (табл.1);
- інноваційною діяльністю в промисловості у 2015р. займалися 824 підприємства, або 17,3% обстежених промислових;
- найбільш інноваційно активних підприємств у 2015р. сконцентровано у Миколаївській, Харківській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Запорізькій області;
- загальна сума витрат на інновації майже не змінилася, незважаючи на збільшення частки підприємств, які займаються інноваційною діяльністю;
- загалом найбільша сума витрат була у 2015 році та склала 13813,7 млн.грн;
- стабільно зростали витрати на внутрішні НДР, з 818,5 млн.грн у 2010 р. до 1834,1 млн.грн у 2015р. [1].

Таблиця 1.
Інноваційна активність 2010–2015 рр., млн.грн [1]

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014 ¹	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015 ¹	17,3 ²	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0

¹ дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

² у зв'язку зі змінами в організації та проведенні державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності промислового підприємства

безпосереднє порівняння даних за 2015 рік з аналогічними даними попередніх років є некоректним.

Основною складовою цілісного господарського механізму, який міг би відповідати завданням розвитку економіки є фінансування інноваційних розробок. Фінансування інновацій – пріоритет підприємств, які надають сучасні послуги та виготовляють конкурентні товари, здійснюючи в свою чергу державну інноваційну політику.

Джерелами фінансового забезпечення інновацій в Україні виступали переважно власні ресурси про що свідчить табл.2.

Таблиця 2.
Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2010-2015рр., млн.грн [1]

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014 ¹	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015 ¹	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0

Протягом 2011-2014 років спостерігалась тенденція скорочення суми власних витрат підприємств на інноваційну діяльність з 7585,6 млн. грн до 6540,3 млн. грн відповідно, та як наслідок, зменшення загальної по країні суми витрат. У структурі фінансування частка власних коштів підприємств постійно зростала: у 2010р. частка у загальній сумі витрат на інновації становила 59,3%, у 2011р. – 52,9%, у 2012р. – 63,9%, у 2013р. – 72,9%, у 2014р. – майже 85% та у 2015 р. – 97,2%. Натомість, нестабільна ситуація спостерігається з коштами з державного бюджету, іноземних інвесторів та інших джерел.

Як бачимо останні роки спостерігається стала тенденція збільшення частки власних коштів у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності України.

Що стосується фінансування інновацій за рахунок державних коштів, то тут треба відмітити, що воно полягає у використанні державних інвестиційних ресурсів: бюджетних коштів, коштів позабюджетних фондів, державних запозичень, майно, яке знаходиться у державній власності [7].

Динаміка зміни питомої ваги витрат державного бюджету України на інноваційну діяльність в структурі ВВП наведено у табл. 3.

Таблиця 3.
Питома вага витрат державного бюджету на інноваційну діяльність в структурі ВВП України [1]

Роки	ВВП, млн. грн	Загальна сума витрат державного бюджету на інноваційну діяльність, млн. грн	Питома вага витрат державного бюджету на інноваційну діяльність в структурі ВВП України, %
2010	1120585	87,0	0,008
2011	1349178	149,2	0,011
2012	1459096	224,3	0,015
2013	1522657	24,7	0,002
2014 ¹	1586915	344,1	0,022
2015 ¹	1988544	55,1	0,003

Як свідчать дані табл. 3, за період з 2010 по 2015рр. в Україні питома вага витрат державного бюджету на інноваційну діяльність в структурі ВВП не перевищувала 0,022% (у 2014 році) при нормі 1,7% від рівня ВВП. Найменша частка державного фінансування інноваційної діяльності становила 0,002% від рівня ВВП у 2013 році.

Період з 2010 по 2015рр. характеризується нестабільністю фінансування з державного бюджету інноваційної діяльності країни. Це пов'язано з, по-перше, політичною ситуацією в Україні, загальним браком коштів та недосконалою інноваційною інфраструктурою нашої країни.

Висновки. На сьогоднішній день інноваційна діяльність в Україні розвивається досить повільними темпами. Розвитком інновацій повинні бути зацікавлені не лише суб'єкти господарювання, а й держава. Інноваційні процеси в Україні прискоряться, якщо налагодити ефективну взаємодію держави, науки і бізнесу щодо комерціалізації результатів наукових досліджень. Побудова економіки знань можлива за умов відповідної державної наукової, освітньої, інноваційної, структурної, інвестиційної політики та правого захисту прав інтелектуальної власності.

Список літератури.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Закон України "Про інноваційну діяльність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
4. Сербина Г.М. Економіка знань – міраж чи безальтернативний шлях розвитку для України/ Г.М. Сербина// Інвестиції: Практика та досвід. – 2009. – №9. – С. 13-17.
5. Федулова Л.І. Проблеми оцінки економіки знань та розвитку інформаційного суспільства / Л.І. Федулова, Л.В. Юрківська // Проблеми науки. – 2005. – №6. – С. 22-26.
6. Череп А. В. Вплив інноваційного потенціалу на економічний розвиток Запорізького регіону. / А. В. Череп, Д. К. Носенко Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/ soc_gum/Vchnu_Ekon/2010_1_1/110-114.pdf
7. Яковенко Р. В. Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та перспективи. / Р. В. Яковенко, А. М. Чернега [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/72.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/72.pdf)

References.

1. State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Law of Ukraine "About the innovation" available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Law of Ukraine " On Priority Areas of Innovation Activity in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
4. Serbyna, H.M. (2009), "Economics of knowledge - a mirage or a non-alternative way of development for Ukraine", *Investytsii: Praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 13-17.
5. Fedulova, L.I. and Yurkivska, L.V. (2005), "Problems of Knowledge Economy and Information Society Development", *Problemy nauky*, vol. 6, pp. 22-26.
6. Cherep, A. V. and Nosenko, D. K. "Influence of innovative potential on economic development of Zaporizhzhya region", [Online], available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/ soc_gum/Vchnu_Ekon/2010_1_1/110-114.pdf

Стаття надійшла до редакції 17.07.2017 р.

Вгору

ТОВ "ДКС Центр"